

4. CZYTELNIĄ W DRODZE – ORYGINALNY SPOSÓB REKLAMOWANIA KOLEKCJI BIBLIOTECZNEJ NA PRZYKŁADZIE OBWOŻNEJ CZYTELNI KOMIKSÓW BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ W POZNANIU

ALEKSANDER GNIOT

Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu

W XXI w. wyrażenie „obwoźna czytelnia” lub też „obwoźna biblioteka” skazane jest nieuchronnie na skojarzenia z udostępnianiem zbiorów w miejscach odległych, zapomnianych przez cywilizację, bez dostępu do kultury, czy choćby Internetu. Nowoczesność kojarzy się nam nieodłącznie z technologią ułatwiającą błyskawiczne zdobywanie informacji oraz zapewniającą natychmiastowy dostęp do wszelkich usług – w tym usług bibliotecznych. Również samo „czytelnictwo zmienia się w kierunku nowej ery, która jest wyznaczona poprzez innowacyjność technologii” [1, s. 388]. Skąd więc pomysł na to, żeby reklamować zbiory biblioteczne, obwożąc je po całym kraju, zamiast sprawić, by były bardziej wirtualne, a przez to bardziej nowoczesne i mobilne? Istnieje przynajmniej jeden rodzaj zbiorów bibliotecznych, który konsekwentnie broni się przed przetworzeniem na zero-jedynkową formę, a niejednokrotnie wykazuje tendencje odwrotne – przenoszony jest z wersji elektronicznej na papierową. Mowa o komiksach – medium, które w ostatnich latach bardzo zyskało na popularności. Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu może pochwalić się wyjątkową, wśród polskich bibliotek, kolekcją sztuki komiksowej. Zbiory, którymi dysponuje, sięgają niemal 13 tys. egzemplarzy, na które składają się albumy, zeszyty, czasopisma komiksowe, ziny oraz książki poświęcone sztuce komiksowej. Poniższy artykuł jest próbą przedstawienia ciekawych form promocji tego księgozbioru, które na przestrzeni kilku lat zostały podjęte w celu nagłośnienia informacji o nim i zaprezentowania go w postaci rozpoznawalnej marki, która byłaby kojarzona z poznańską księżniczką.

Żeby w pełni zrozumieć fenomen popularności Obwoźnej Czytelni Komiksów, należy dokonać krótkiego wprowadzenia, tłumaczącego specyfikę zarówno komiksowej formy, jak i wyjątkowości odbiorców rysunkowej sztuki. Dzięki temu łatwiej będzie można zrozumieć fakt, dlaczego tak ważna jest dla fanów komiksu bezpośrednia styczność z materialnym egzemplarzem i dlaczego komiks elektroniczny nigdy nie zastąpi swojego papierowego odpowiednika. Na pierwszy rzut oka wydawać się może, że czytanie komiksów w formie cyfrowej może nastęrczać kłopoty natury technologicznej, związanej z wielkością plików graficznych oraz odwzorowywaniem pełni kolorów i detali na ekranie smartfonów czy tabletów. Paradoksalnie jednak na przeszkodzie wcale nie stoi tu technologia, która świetnie radzi sobie z przetwarzaniem komiksów na cyfrowy obraz, a na dodatek sprzyja jej wzrastająca wśród artystów popularność tabletów graficznych. Kwestie dystrybucji cyfrowych komiksów, zabezpieczenia danych, modeli sprzedażowych, już dawno zostały wypracowane i sprawdzone przez wydawców ebooków na całym świecie, więc wystarczyło po prostu rozszerzyć ofertę o powieści graficzne. O ile w Polsce możemy mówić o wyraźnej niechęci wydawców do sprzedawania komiksów za pośrednictwem serwisów elektronicznych, o tyle za oceanem większość serii superbohaterskich posiada swoją cyfrową wersję udostępnianą w różnych modelach na wirtualnych platformach. Niejednokrotnie, kupując wersję papierową, otrzymujemy specjalny kod dostępu do wersji elektronicznej. W Internecie powieści graficzne są szeroko publikowane w legalny i nielegalny sposób na stronach WWW, można je znaleźć także na blogach poszczególnych twórców. Istnieją sprofilowane serwisy udostępniające zdigitalizowane archiwa pasków komiksowych i całych serii wydawniczych. W sieci krążą kopie wydawnictw komiksowych z całego świata, młodzież czyta mangi amatorsko tłumaczone z języka angielskiego na smartfonach i tabletach. Skąd więc wniosek, że sztuka komiksowa uniknie wchłonięcia w cyfrową rzeczywistość? Odpowiedź na to pytanie leży po stronie odbiorcy, którego w pierwszej kolejności należałoby zdefiniować jako kolekcjonera lub fana, czy nawet komiksomaniaka, a dopiero potem jako czytelnika. „Poszczególni autorzy mają swoich wielbicieli i znawców potrafiących wskazać błędy popełnione przez rysownika, takie np. jak użycie pistoletu z 1884 r. w westernie, którego akcja rozgrywa się w 1873 r. Są znawcy akceptujący rysunki jednego tylko grafika i nie znoszący innych, zawiązują się fankluby, funkcjonuje nieformalny obieg wymiany giełdy” [4, s. 2]. Wielu, jeśli nie większość komiksowych zapaleńców, będzie przedkładało posiadanie materialnej formy danej powieści graficznej nad jej cyfrową wersję. Za przykład może służyć np. komiks pt. *Przygody Stasia i Złej Nogi* [3], który został wydany w formie papierowej przez wydawnictwo Kultura Gniewu długo po tym, jak jego wersja elektroniczna pojawiła się w sieci i zyskała uznanie odbiorców. Wydawcy i autorowi w sprzedaży albumu wcale nie przeszkadza fakt, że komiks cały czas jest dostępny za darmo w Internecie. Wśród ludzi czy-

tających komiksy często można spotkać zbieraczy, którzy dbają o swoje kolekcje z ogromną pedanterią i nierzadko przechowują je w podobnych warunkach, jak rzadkie zbiory specjalne w bibliotekach, zabezpieczając je bezkwasowymi tekturami, czy specjalnymi foliowymi opakowaniami chroniącymi przed szkodliwym działaniem czynników zewnętrznych. Wydawcy komiksowi w USA już w latach 80. ubiegłego wieku wpadli na pomysł, jak wykorzystywać zbierackie zacięcie swoich odbiorców, dlatego też bardzo często zeszyty publikowane są w kilku wariantach okładek. Nietrudno się domyślić, że liczba niektórych jest ściśle limitowana, więc ich cena niejednokrotnie jest znacznie wyższa. Sprzedawane są także specjalne wydania kolekcjonerskie z bogatymi oprawami, uzupełnione o szkice czy skany pierwotnych scenariuszy. Należy jeszcze dodać, że ogromną wartość dodaną komiksu stanowi autograf albo jeszcze lepiej – oryginalny rysunek twórcy, który wrysowuje się podczas spotkań z fanami do wnętrza komiksu. Jak cenna jest to zdobycz, świadczy fakt, że kolejki po autografy do znanych twórców komiksowych, np. Grzegorza Rosińskiego, który regularnie odwiedza Międzynarodowy Festiwal Komiksów i Gier w Łodzi, ustawiają się dzień wcześniej. Fani są gotowi koczować pod stadionem całą noc tylko po to, żeby zdobyć upragniony rysunek. Trudno byłoby jednak wyobrazić sobie sytuację, w której autor podpisuje elektroniczną wersję swojego dzieła. Jak pisze Tomasz Żaglewski: „wyróżnić można trzy najbardziej dominujące przekonania podkreślające pewne niekopiowalne atrybuty materialnego zeszytu czy albumu. Przekonania te sprowadzają się do trzech haseł: formy, kolekcjonerstwa oraz wspólnotowości, jako tych cech komiksu drukowanego, których nie da się odtworzyć w sposób bezstratny przy komiksie cyfrowym” [7, s. 101].

Decyzja Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, dotycząca podjęcia działań promocyjnych związanych z kolekcją komiksów, spowodowana była m.in. wzrastającym zainteresowaniem komiksami w Polsce. O ile jeszcze dziesięć lat temu ich czytanie było kojarzone z rozrywką przeznaczoną wyłącznie dla dzieci i młodzieży, to w tej chwili wraz z pojawieniem się szerokiej oferty wydawniczej, rośnie zainteresowanie szerszego grona odbiorców. Znajomość sztuki komiksowej zaczyna być postrzegana jako wyraz indywidualności i otwartości na inne niż tradycyjna, czyli książkowa, formy wyrazu artystycznego. Dodatkowo do obecnej popularności komiksu przyczynia się bum na animacje i filmy, a także seriale o tematyce superbohaterskiej, które znajdują wiernych odbiorców w młodym pokoleniu. Forma komiksowa coraz chętniej jest też wykorzystywana w marketingu, jej potencjał zaczyna być również dostrzegany w edukacji, dlatego też rysunkowe postaci znaleźć można w podręcznikach szkolnych.

Uniwersytecka księżnica, zainteresowała się komiksem w 2009 r., kiedy kupiono prywatną kolekcję komiksów, zawierającą kilka tysięcy egzemplarzy wydanych w Polsce oraz za granicą. Zbiór został opracowany i przeniesiony do zamkniętego magazynu zbiorów specjalnych. Między innymi z tego powodu niewielu poten-

cialnych czytelników wiedziało, że w księżnicy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza znajdują się komiksy. Przyczyniły się do tego także formalne kwestie związane z katalogowaniem, a potem indeksowaniem zbiorów. Czytelnicy nie zawsze zdawali sobie sprawę z tego, że bibliotekarze rozróżniają podczas opracowania tytuł serii od tytułu tomu więc wpisując w indeks tytułowy wyrażenie np. „Kajko i Kokosz”, otrzymywali zero wyników. Przed biblioteką stało zadanie rozreklamowania zbioru komiksów wśród studentów i młodzieży. Pomysł ekspozycji kolekcji w osobnej dedykowanej czytelni nie wchodził wtedy w grę z przyczyn lokalowych i organizacyjnych. Postanowiono więc informację o zbiorach rozpoznać w miejscach, gdzie zbiera się dużo młodzieży zainteresowanej tematem szeroko pojętej popkultury. Idealnym miejscem i okazją wydawał się być poznański Festiwal Fantastyki Pyrkon, który jest w tej chwili jednym z większych tego typu wydarzeń w Europie, a liczba jego uczestników sięga 40 tys. Podczas edycji z 2013 r. zorganizowano niewielkie stoisko, wyposażone w ekspozytory, na których znajdował się skromny wybór komiksów. Zadaniem pracowników biblioteki dyżurujących w punkcie było rozdawanie ulotek i informowanie zwiedzających o posiadanych przez bibliotekę komiksach. Zainteresowanie było ogromne, jednakże większość pytań dotyczyła kupna wybranych komiksów lub możliwości przejrzenia ich na miejscu. Takich zwiedzających zapraszano do środka stoiska, gdzie w zaimprovizowanych warunkach mogli poczytać wybrany tom.

Ta sytuacja sprawiła, że narodził się pomysł zorganizowania Obwoźnej Czytelni Komiksów, która stanowiłaby ciekawy punkt programu imprez masowych. Powieści graficzne okazały się idealnym medium do udostępniania ich podczas takich wydarzeń, ponieważ ze względu na swoją objętość i narrację za pomocą obrazu doskonale nadają się do tego, żeby przeczytać całość ich treści w krótkim czasie. W założeniu czytelnia w wydzielonej na konwencie strefie miała służyć za miejsce, w którym można odpocząć od zgiełku i tłoku z przyjemną lekturą w rękę, reklamując tym samym zbiory biblioteki i udostępniając je zainteresowanym odbiorcom, nie tylko tym lokalnym, ale także przyjezdnym, którzy na duże festiwale ściągają z całego kraju. Przedsięwzięcie wydawało się dość trudne do zrealizowania ze względu na środki finansowe, które należało zaangażować. Bibliotece udało się jednak pozyskać sponsora który podarował parędziesiąt puf oraz lampy i specjalne regały wystawiennicze. Jedynym kosztem poniesionym po stronie biblioteki był zakup specjalnych skrzyń transportowych, które umożliwiać miały przewożenie komiksów w bezpiecznych warunkach. Projekt Obwoźnej Czytelni Komiksów wystartował w październiku 2013 r. podczas Międzynarodowych Targów Poznańskich Hobby, gdzie od razu zyskał sobie przychylność odwiedzających i zdobył wyróżnienie za zorganizowanie ciekawej ekspozycji. Potem przyszedł czas na kolejną edycję Pyrkonu, podczas której czytelnia z komiksami, mimo oddanych do dyspozycji 100 m² powierzchni, nie była w stanie pomieścić wszystkich chętnych. Pokazanie się na tak dużym festiwalu zaowocowało wieloma kontaktami

i zaproszeniami czytelników na inne festiwale i konwenty. Uruchomiono także działania promocyjne skierowane na reklamę kolekcji i przyciągnięcie użytkowników do korzystania z niej w budynku biblioteki. Zorganizowano szereg cyklicznych imprez skoncentrowanych wokół sztuki komiksowej, takich jak: Comics Wars, Dzień Batmana czy 24-godzinne rysowanie komiksów. Jednak najbardziej popularną imprezą stał się organizowany potem co roku Dzień Darmowego Komiksu, który jest dzisiaj wydarzeniem rozpoznawalnym wśród innych festiwali komiksowych w Polsce. Jest to impreza o międzynarodowym charakterze, której idea narodziła się w USA w 2002 r. i o ile za oceanem rozdawanie komiksów odbywa się w dużych sklepach z komiksami, tak w Polsce wykorzystano do tego budynek biblioteki. Dzięki polskiemu dystrybutorowi amerykańskich komiksów sprowadza się darmowe zeszyty wybranych wcześniej w głosowaniu tytułów. Oprócz tego, dzięki sponsorom i wydawcom, rozdawane są polskie komiksy, mające promować rodzimych rysowników. Biblioteka Uniwersytecka ogłasza co roku nabór do antologii Darmozin, ułatwiającej początkującym rysownikom debiut i zaistnienie obok znanych twórców komiksowych. Przez cztery lata podczas poznańskiego wydarzenia rozdano około 6 tys. komiksów. „Ale Dzień Darmowego Komiksu to nie tylko okazjonalne wydawnictwa. Impreza wykorzystuje sprawdzone festiwalowe schematy, oferując uczestnikom zróżnicowane tematycznie wystawy, bloki prelekcji, spotkania z autorami komiksów (z którymi można przy okazji porozmawiać w kularach, zyskując oryginalny rysograf), warsztaty dla najmłodszych, uzupełnione przez konkursy, cosplaye i minigiełdę, na której można uzupełnić prywatne kolekcje o nowości, archiwalia oraz ziny sprzedawane przez twórców” [6, s. 220]. Na każdej z imprez komiksowych odbywających się w bibliotece była obecna również Obwoźna Czytelnia Komiksów, ponieważ wydzielano specjalną przestrzeń biblioteki na prezentację zbiorów komiksowych, związanych tematycznie z charakterem imprezy, zachęcając w ten sposób uczestników do korzystania z nich na co dzień.

Pierwszym konwentem fantastyki poza granicami Poznania był Gostkon, odbywający się w oddalonym o ok. 70 kilometrów Gostyniu. Organizator zapewnił transport oraz noclegi dla pracowników, a także wydzielił specjalne pomieszczenie na czytelnię. Parę tygodni później biblioteka otrzymała propozycję udziału Obwoźnej Czytelni w projekcie realizowanym przez Fundację Instytut Kultury Popularnej pt.: „W poszukiwaniu polskich superbohaterów”. Polegał on na promowaniu kultury komiksowej w małych miejscowościach na terenie województw: wielkopolskiego i kujawsko-pomorskiego. W projekt zaangażowany był również znany polski rysownik, Tomasz Samojlik. Podczas zajęć w szkołach podstawowych uczniowie zdobywali wiadomości o polskich bohaterach komiksowych, a podczas zajęć z rysownikiem wymyślali swojego superbohatera. Od maja 2015 r. Obwoźna Czytelnia Komiksów zaczęła wystawiać się na festiwalu Komiksowa Warszawa, który odbywa się w ramach Targów Książki na Stadionie

Narodowym. Dzięki temu bibliotekarze mogli nawiązać bezpośredni kontakt z wydawcami komiksowymi, którzy do tej pory nie zawsze chętnie przekazywali bibliotekom egzemplarz obowiązkowy. Po pokazaniu ekspozycji na targach w Warszawie popłynęły do Obwoźnej Czytelni Komiksów zaproszenia na festiwale odbywające się w całej Polsce. Mobilna Czytelnia prezentowała swoje zbiory w: Toruniu, Pile, Łodzi, a nawet w oddalonym o prawie 500 km Lublinie. Zmieniła i poprawiona została także logistyka całego przedsięwzięcia, która umożliwiła ograniczenie kosztów przewozu czytelnia z wyposażeniem, bez strat w jakości ekspozycji. Poprzez częste wyjazdy, zbiory poznańskiej księżnicy stały się rozpoznawalne w całym kraju. Z biegiem czasu, zaczęły zgłaszać się do placówki również poznańskie i podpoznańskie szkoły z prośbą o przyjazd z czytelnia w celu prezentacji zbiorów i zachęcenia młodzieży do czytania w ogóle. W tabeli zaprezentowano zestawienie imprez wyjazdowych jedno- lub kilkudniowych ze stoiskiem o różnej wielkości na przestrzeni pięciu lat.

Tabela 1. Wyjazdy Obwoźnej Czytelni Komiksów na przestrzeni pięciu lat

2013	2014	2015	2016	2017		
Pyrkon (Poznań)	Pyrkon (Poznań)	Gostkon (Gostyń)	Gostkon (Gostyń)	Wykład dla I L.O. (Gniezno)		
Targi Hobby (Poznań)	Targi Hobby (Poznań)	Fantastyczne Oblężenie Zamku (Poznań)	Nieznane oblicza komiksu (Gniezno)	Fantasmagoria (Gniezno)		
	Poznańskie Targi Książki Naukowej (Poznań)	Poznańskie Targi Książki Naukowej (Poznań)	Pyrkon (Poznań)	Pyrkon (Poznań)	Poznańskie Targi Książki Naukowej (Poznań)	
		Komiksowa Warszawa (Warszawa)	Komiksowa Warszawa	Komiksowa Warszawa	Galaktyczny Uniwersytet (Poznań)	
		Wykład dla Zespołu Szkół Ekonomicznych (Poznań)	Wykład dla Zespołu Szkół Ekonomicznych (Poznań)	Wykład dla Zespołu Szkół Ekonomicznych (Poznań)	Wykład dla gimnazjum im. K. Zenktelea (Buk)	
		Japanicon (Poznań)	Targi Hobby (Poznań)	Targi Hobby (Poznań)	Pyrkon (Poznań)	
		W poszukiwaniu polskich super bohaterów (Smólnik, Kruszyn, Krotoszyn, Wronki, Witkowo)				Komiksowa Warszawa (Warszawa)
						Dwutakt (Toruń)
						Gostkon (Gostyń)
						Polkon (Lublin)
Pilkon (Piła)						
MFKiG (Łódź)						
				Warsaw Comic-Con (Warszawa)		

Źródło: opracowanie własne.

Obwoźna Czytelnia Komiksów przez kilka lat działalności, przekształciła swoje działania ze spontanicznych w regularne i dobrze zorganizowane wyjazdy planowane z dużym wyprzedzeniem. Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu zbudowała znaną w festiwalowym środowisku markę, która uatrakcyjniła ofertę kulturalną danego wydarzenia i sprawia, że na zbiory biblioteczne, ale też i samych bibliotekarzy zaczyna patrzeć się inaczej. Okazało się, że oferta biblioteki może być na tyle ciekawa, że organizatorzy konwentów są gotowi sfinansować niemałe koszty transportu całej czytelnicy, noclegów i posiłków dla ludzi ją obsługujących. Zwiedzający bywają często pozytywnie zaskoczeni zarówno obecnością biblioteki, jak i sposobem w jaki udostępnia zbiory. Stoisko czytelnicy komiksów jest zorganizowane zgodnie z wytycznymi, które mówią, że: „Przestrzeń współczesnej biblioteki powinna być zorganizowana w ten sposób, aby zachęcała osoby przechodzące obok budynku do jego odwiedzenia i wejścia do środka” [5, s. 12]. W przypadku obwoźnej czytelnicy zawsze duży nacisk kładziony jest na jej dobre i atrakcyjne wyeksponowanie. Podziw budzi ekspozycja, na którą składają się komiksy z wyjątkowymi okładkami 3D, czy gigantyczne wydania kolekcjonerskie ważące kilka kilogramów. Z kolei wygodne pufy czy też leżaki zachęcają do tego, żeby odpocząć z ulubioną lekturą w rękę. „Współczesna koncepcja marketingu przyjmuje za punkt wyjścia człowieka oraz jego potrzeby i pragnienia. W związku z tym zadaniem marketingu jest usatysfakcjonowanie konsumenta poprzez najpełniejsze zaspokojenie jego potrzeb i pragnień” [2, s. 52]. Rozpowszechniając informację o kolekcji komiksów Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu trafnie rozpoznano potrzeby klienta i zaoferowano mu usługę w miejscu i w sposób przez niego oczekiwany i jednocześnie atrakcyjny. Udało się odnieść sukces, który zaowocował wzrostem zainteresowania zbiorami bibliotecznymi. Działania Obwoźnej Czytelnicy Komiksów i komiksowych imprez bibliotecznych dokonały również zmian w strukturze biblioteki. We wrześniu 2017 r. została otwarta Nova – Czytelnia Komiksów i Gazet, dzięki czemu cenny zbiór Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu wreszcie został wyeksponowany, otwierając kolejny rozdział w historii poznańskiej księżnicy.

Bibliografia

1. ANDRZEJEWSKA Tatiana, HAKUĆ Bożena, KRAY Bożena. Rewolucja w czytaniu? Refleksje na temat czytelnictwa w Bibliotece Uczelnianej Politechniki Gdańskiej. W: WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Czytelnictwo w dobie informacji cyfrowej: rozwój, bariery, technologie: praca zbiorowa*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2015, s. 388-396. ISBN 978-83-64203-38-1.
2. DRABIK Ireneusz, LIMANŃSKI Andrzej. *Marketing w organizacjach non-profit*. Warszawa: Difin, 2007. ISBN 978-83-7251-717-3.

3. GRZĄDZIELA Tomasz. *Przygody Stasia i złej nogi*. Warszawa: Kultura Gniewu, 2016. ISBN 978-83-64858-40-6.
4. LEWANDOWICZ Grażyna. Komiks i jego odbiorcy. *Biblioteka w Szkole*. 1995, nr 9, s. 1-2. ISSN 0860-7435.
5. MATYSIAK Dorota. Przestrzeń biblioteczna odpowiedzią na potrzeby czytelnika. W: ŚWIRAD Małgorzata, ŻMIGRODZKA Barbara (red.). *Biblioteka na miarę: przestrzeń, zasoby, usługi*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, 2016, s. 11-25. ISBN 978-83-7695-582-7.
6. TRACZYK Michał. Komiks w Bibliotece. *Studia z Kultury Popularnej: prolegomena do dziejów kultury popularnej w Poznaniu*. 2017, nr 1, s. 220-224. ISSN 2544-7033.
7. ŻAGLEWSKI Tomasz. Problematyka i problematyczność komiksu cyfrowego. *Zeszyty Komiksowe*. 2018, nr 25, s. 40-49. ISSN 1733-3008.